

Öppna jämförelser 2020 – Missbruks- och beroendevården

En samlad plan för handläggarnas kompetensutveckling är ett sätt att säkerställa verksamhetens kompetensförsörjning utifrån verksamhetens mål, kartläggning och analys av personalens individuella kompetens. Knappt hälften av kommunerna uppger att de har en sådan plan. På riksnivå visar kommunernas uppgifter att en stor del av handläggarna inom missbruks- och beroendevården har socionomexamen.

Att tidigt upptäcka riskfyllt bruk och missbruk av alkohol och narkotika gör det möjligt att erbjuda rätt stöd och förebygga ohälsa. Kommunernas användning av AUDIT och DUDIT har ökat inom socialtjänstens samtliga områden.

Genom tillgång till socialjour säkerställs att enskilda i olika krissituationer får ett professionellt bemötande och stöd oavsett när behovet uppstår. Tillgång till socialjour utanför kontorstid med socionomutbildad personal har ökat och finns idag i de flesta av landets kommuner.

Årets resultat visar att:

- 45 procent av kommunerna har en aktuell plan för handläggarnas kompetensutveckling
- Andel handläggare med socionomexamen är 80 procent. Kommuner med fler kommuninvånare har högre andel handläggare med socionomexamen.
- Användandet av AUDIT och DUDIT, för att upptäcka riskfyllt alkoholbruk respektive drogbruk, har ökat inom socialtjänstens samtliga områden
- 89 procent av kommunerna har en socialjour tillgänglig utanför kontorstid årets alla dagar.

Tyngdpunkten i öppna jämförelser är som tidigare socialtjänstens förutsättningar för att ge god kvalitet i insatser för brukare inom missbruks- och beroendevården. Uppgifterna till årets resultat inhämtades före covid-19 pandemin.

Handläggarnas kompetens ökar förutsättningarna till rätt stöd och insatser

Med rätt kompetens ökar förutsättningarna för att handläggarna inom socialtjänsten ska bidra till insatser med god kvalitet. En samlad plan är ett sätt att säkerställa verksamhetens kompetensförsörjning utifrån verksamhetens mål, kartläggning och analys av personalens individuella kompetens. Planen ska för att

uppfylla indikatorn innehålla olika delar exempelvis kontinuerlig handledning och fortbildning samt ha följts upp under de senaste 12 månaderna.

Resultaten i år, och över tid, visar att det finns skillnader på andel kompetensplaner på riksnivå mellan socialtjänstens verksamhetsområden, se tabell 1. Missbruks- och beroendevården är det område inom socialtjänsten som har högst resultat, 45 procent. Det är en minskning med 7 procentenheter sedan föregående år. Tillgången till en samlad plan för handläggarnas kompetensutveckling är ett förbättringsområde då avsaknaden av medför en risk att de behov och utvecklingsområden som verksamheten har inte speglas.

Tabell 1. Aktuell samlad plan för handläggarnas kompetensutveckling

Andel kommuner och stadsdelar i Stockholm och Göteborg 2016 - 2020 med aktuell samlad plan för handläggarnas kompetensutveckling inom olika områden procent, riket

Verksamhetsområde	2016	2017	2018	2019	2020
Ekonomiskt bistånd	47	40	46	45	40
Missbruks- och beroendevård	37	43	46	52	45
Socialpsykiatri	28	31	31	37	34
Våld i nära relationer -vuxen	31	35	42	49	43
Stöd till personer enl LSS -vuxen	26	33	31	34	33
Äldreomsorg	19	23	25	27	29

Källa: Enkät Öppna Jämförelser Socialtjänst, kommunundersökning, 2016-2020, Socialstyrelsen.

En god tillgång till handläggare med rätt kompetens är viktigt för dem som behöver stöd och hjälp från socialtjänsten. Myndigheten för vård- och omsorgsanalys kom i sin rapport fram till att på kort sikt har bemanningsläget i socialtjänsten förbättrats och det har skett en generationsväxling. På längre sikt väntar dock utmaningar. En utmaning är att då en stor del av handläggarna är unga och oerfarna ställs ytterligare krav på stöd och kompetensutveckling [1].

I år har uppgifter om handläggare med socionomexamen inhämtats till socialstyrelsens öppna jämförelser. Detta bakgrundsmått syftar till att belysa en strävan efter att socialt arbete utförs med bästa möjliga kvalitet av handläggare med adekvat utbildning. Socionomexamen är här att betrakta som en lämplig utbildning. Ett bakgrundsmått är inte lika skarpt som en indikator och har begränsningar i jämförelser. Bakgrundsmått kan ändå vara viktiga att följa över tid samt vara ett komplement till indikatorerna [2]. På riksnivå visar kommunernas uppgifter att 80 procent av handläggarna inom missbruks- och beroendevården har socionomexamen. Kommuner med större antal invånare uppger en högre andel handläggare med socionomexamen, se tabell 2. Det kan bero på att det är lättare att rekrytera handläggare till större kommuner. Myndigheten för vård- och omsorgsanalys visar att det är svårare att rekrytera till glesbygdskommuner än till storstäder, städer och förorter [1].

Tabell 2. Andel handläggare med socionomexamen uppdelade på kommungrupp (antal invånare) missbruks- och beroendevården

Andel handläggare med socionomexamen 2020, procent, uppdelade på kommungrupp (antal invånare) och riket

Kommungrupp: (antal invånare)	Andel handläggare med socionom- examen inom Missbruk, procent
1. 0 - 14 999	63
2. 15 000 - 29 999	67
3. 30 000 - 69 999	78
4. 70 000 - 199 999	89
5. 200 000 el mer	89
Riket	80

Källa: Enkät Öppna Jämförelser Socialtjänst, kommunundersökning, 2020, Socialstyrelsen.

Förebyggande arbete för att förhindra och minska skadeverkningar av alkohol och narkotika

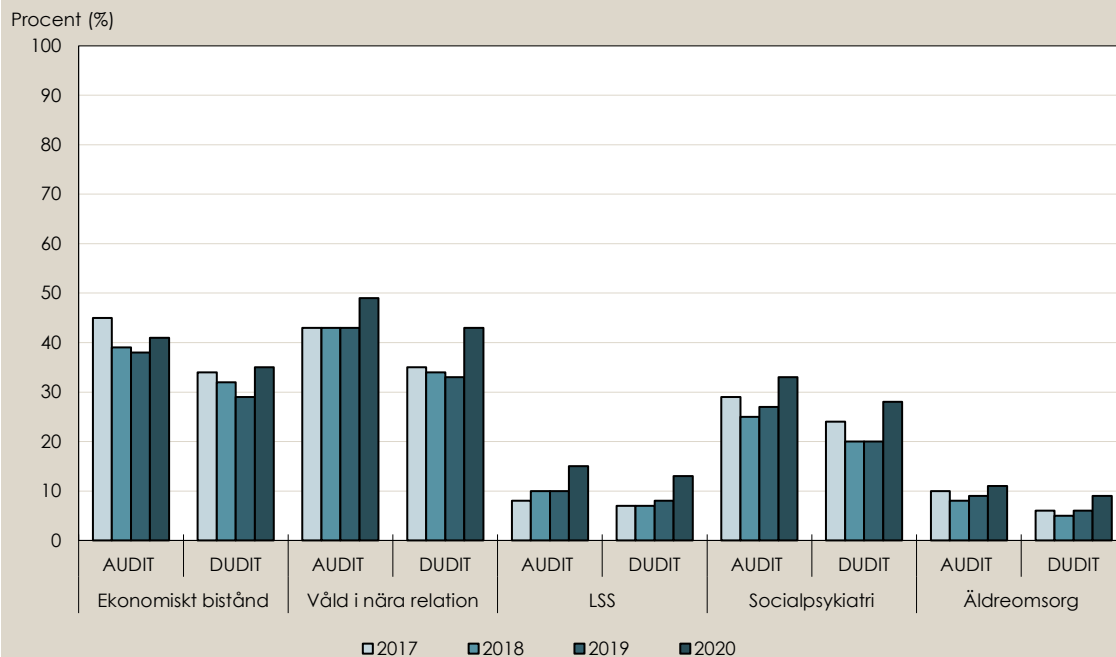
Socialnämnden ska arbeta för att förebygga och motverka missbruk av alkohol och andra beroendeframkallande medel. Socialnämnden ska genom information till myndigheter, grupper och enskilda och genom uppsökande verksamhet sprida kunskap om skadeverkningar av missbruk och om de hjälpmöjligheter som finns.¹ Tidig upptäckt är en viktig faktor i arbetet att förhindra och minska skadeutveckling för enskilda i farozonen av skadligt bruk och missbruk av alkohol och narkotika, [3]. Ett sätt att upptäcka detta i ett tidigt skede är att använda sig av manualbaserade frågetest. AUDIT (Alcohol Use Disorders Identification Test) är ett manualbaserat frågeformulär (skattningstest) för att identifiera riskfylld eller skadlig alkoholkonsumtion. DUDIT (Drug Use Disorders Identification Test) är ett manualbaserat frågeformulär för att identifiera konsumtionsmönster och drogrelaterade problem [4]. Genom tidig upptäckt är det möjligt att erbjuda rätt stöd och förebygga ohälsa.

Resultaten i år indikerar att kommunerna använder AUDIT och DUDIT i större omfattning inom samtliga områden jämfört med 2019. Inom områdena våld i nära relationer och ekonomiskt bistånd använder socialtjänsten AUDIT och DUDIT i störst utsträckning. Inom äldreomsorgen används testen i lägst omfattning. Eftersom äldre är den grupp där alkoholkonsumtionen ökar [4] bör socialtjänsten särskilt se över dessa resultat se figur 1. AUDIT används generellt i större utsträckning än DUDIT. Det är fler personer som använder alkohol än narkotikaklassade preparat. Nära 80 procent av den vuxna befolkningen i Sverige beräknas ha druckit alkohol någon gång under den senaste månaden [5].

¹ Socialtjänstlagen 3 kap. 7 § (2001:453), SoL

Figur 1. Användning av AUDIT och DUDIT inom olika områden i socialtjänsten år 2017

Andel kommuner och stadsdelar som använder de standardiserade bedömningsmetoderna AUDIT för att identifiera riskfylld eller skadlig alkoholkonsumtion hos vuxna och DUDIT för att upptäcka drogrelaterade problem hos vuxna inom områdena ekonomiskt bistånd, våld i nära relationer, stöd och service till personer med funktionsnedsättning (LSS), stöd till personer med psykisk funktionsnedsättning samt äldreomsorg under åren 2017 - 2020.

Källa: Enkät Öppna Jämförelser Socialtjänst, kommunundersökning, 2017-2020, Socialstyrelsen

En socialtjänst i tjänst dygnet runt

Under förhöjd krisberedskap är vissa samhällsfunktioner viktigare än andra. Socialtjänsten räknas som en samhällsviktig verksamhet och måste fortsätta bedrivas [6]. I socialtjänstens krisberedskap ingår att förebygga, motstå och hantera krissituationer. Vid en kris kan även personer som vanligtvis klarar sig själva behöva stöd från socialtjänsten. För personer som redan finns i socialtjänstens verksamheter kan det vid en krissituation krävas nya eller mer omfattande insatser. Socialjouren kan vara en resurs i kommunens krisberedskap och den kan komma att utvecklas i framtiden [7].

I situationer av kris är en tillgänglig och förberedd socialtjänst särskilt viktig. En socialjour tillgänglig dygnet runt med socionomutbildad personal som kan bemöta och hantera situationer för alla enskilda oavsett deras ålder och behov bör finnas för personer i akut kris². I årets öppna jämförelser uppgår 89 procent av kommunerna att de har en upprättad socialjour bemannad med socionomutbildad personal även utanför kontorstid. Motsvarande resultat 2016 var 78 procent vilket innebär en ökning med 14 procentenheter på fyra år.

² Socialtjänstlagen 3 kap. 6 § (2001:453), SoL

Referenser

1. Social kompetens. Om kompetensförsörjning av handläggare i socialtjänsten. Rapport 2019:7. Stockholm: Myndigheten för vård- och omsorgsanalys (MYVA) ; 2019.
2. Handbok för utveckling av indikatorer. För god vård och omsorg. Socialstyrelsen 2017.
3. Lägesrapport 2020 individ- och familjeomsorg. Socialstyrelsen 2020.
4. Nationella riktlinjer för vård och stöd vid missbruk och beroende. Socialstyrelsen; 2019.
5. <https://www.can.se/publikationer/befolkningens-sjalvrapporterade-alkoholvanor-2004-2018/>
6. Socialtjänstens och den kommunala hälso- och sjukvårdens beredskap inför en allmän spridning av covid-19 eller andra liknande infektioner. Meddelandeblad 2/2020. Socialstyrelsen 2020.
7. Krisberedskap i socialtjänst och kommunal hälso- och sjukvård 2018. Krishantering och krisberedskap i samband med värmeböljan 2018 för särskilt sårbara grupper. Socialstyrelsen 2018.

Öppna jämförelser

Målet med öppna jämförelser inom socialtjänsten och den kommunala hälso- och sjukvården är verksamhetsförbättring som kommer brukaren till gagn. Resultaten av jämförelserna kan användas för att följa upp, analysera och utveckla socialtjänstens verksamheter på olika nivåer.

Datakälla: Enkät Öppna jämförelser Socialtjänst och kommunal hälso- och sjukvård 2020, Socialstyrelsen.

Svarsfrekvens: 95 procent av kommunerna besvarade enkätens generella del och 95 procent delenkäten Missbruks- och beroendevård

Mer information

Du hittar alla årets resultat i Excelfilen, redovisade för stadsdelar i Göteborg och Stockholm, på kommun-, läns- och riksnivå på Socialstyrelsens webbplats, se fliken Missbruks- och beroendevården:

<https://www.socialstyrelsen.se/statistik-och-data/oppna-jamforelser/socialtjanst/missbruk-och-beroendevard/>

Indikatorer och mått beskrivs i Excelfilen. Insamlingsmetoden finner du i dokumentet Metodbeskrivning 2020.

Kontakt:

Magdalena Helgesson

Telefon: 075-247 30 00

E-post: magdalena.helgesson@socialstyrelsen.se